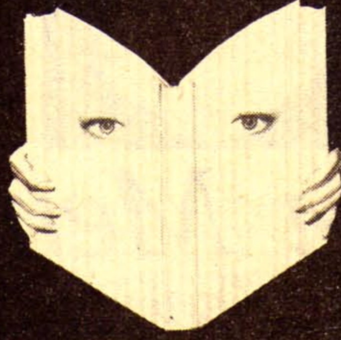

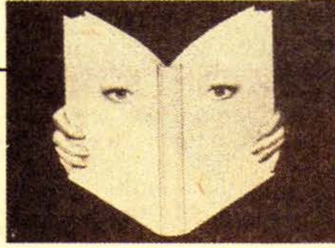
Türk romanının 10 klasiği

II

Halit Ziya Uşaklıgil

(1866-1945)

Aşk-ı Memnu

Aşk-ı Memnu

(Özet)

Aşk-ı Memnu, ölçüsüz ve maddî esaslara dayanan bir evlenmenin doğurduğu, gerek sosyal gelenekler, gerek kanun önünde gelişmesi yasak olan bir aşkın acı hikâyesidir.

Lutfullah Sami Akalın
(Halit Ziya Uşaklıgil/ Hayatı-Sanatı-Eserleri)

●

Aşk-ı Memnu, tezli bir romandır: "Varlık, genç bir kadının aşk tutkularını dindiremez. Kendinden çok küçük bir kızla evlenen erkek, aldatılmayı göze almalıdır."

Eserde bu tez dışında, aşk ve kadın psikolojisi, üvey ana ile üvey kız geçimsizliği, yaşlanan tutkulu bir kadının gülünç durumu önemli bir yer tutar.

Cemil Yener
(Halit Ziya Uşaklıgil)

●

Yazarın en olgun eseri sayılan bu romanda, aşktan başka bir düşünce ve dertleri olmayan, çalışmadan yaşayan, hazır yiyici ve alafrangalık düşkünü bir takım kimselerin hayatları anlatılmıştır.

Cevdet Kudret
(Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I)

●

Firdevs Hanım, biri evli olan yetişkin iki kızıyla İstanbul'un gözde eğlence yerlerinden Göksu'da sık sık sandal gezilerine çıkmaktadır. Kendisi duldur. Geçkin bir kadın olmasına karşılık genç bir kadın gibi davranmakta, zamanına göre serbest yaşamaktadır.

Firdevs Hanım ve kızları "Melih Bey takımı" diye adlandırılmaktadırlar. Melih Bey, Firdevs Hanım'ın ölen eşidir. Evlendikleri zaman Melih Bey karısının hoppalıklarına pek aldırmıyordu. Çocuk istememesine karşılık Firdevs Hanım'ın arka arkaya iki kızı oldu. Kadın, çocukları yaşamında bir engel, bir ayak bağı gibi görüyordu. Bu arada gezme ve eğlencelerini sürdürüyor, kocası yanındayken bile genç erkeklerle dostluk kurmaktan çekinmiyordu. Sonunda Melih Bey, karısının âşıklarından birinin yolladığı mektupları bulur ve bir hafta içinde kahrından ölür. Bu olay Firdevs Hanım'ı kısa bir süre üzer ve yasa boğarsa da kadın hemen yine eski yaşantısına döner. Kızları evlenme çağına gelmiştir. Fakat Firdevs Hanım kaynana olmak, anneanne olmak istememektedir. Bu yaşlanmak demektir. Yine de büyük kızı Peyker bir gençle sevişerek evlenir. Peyker yakında anne olacaktır. Firdevs Hanım da ister istemez anneanne...

Daha çok Firdevs Hanım ve kızları için "Melih Bey takımı" deyimi kullanılmakla birlikte, bu aileyle kaynaşan, ahbaplık kuranlar da "Melih Bey takımı"ndan sayılmaktadırlar. İşte Firdevs Hanım ve kızlarının ya da "Melih Bey takımı"nın sandal gezilerinde kendilerini yakından izleyen, karşılaşmak için fırsatlar yaratan biri vardır: Adnan Bey...

Adnan Bey elli yaşlarında, varlıklı ve dul bir adamdır. Çok sevdiği eşi uzun süren bir hastalıktan sonra ölmüş, Adnan Bey büyüğü kız, küçüğü erkek iki çocuğuyla baş başa kalmıştır. Adnan Bey, çocukları Nihal ve Bülent'i düşünerek yeniden evlenmeye niyetlenmemiştir. Fakat zamanla ve özellikle Firdevs Hanım'ın küçük kızı Bihter'i tanıdıktan, daha doğrusu gördükten sonra yeniden evlenmeyi düşünmeye başlar. "Melih Bey takımı"yla son sandal karşılaşmasından sonra da Bihter'i annesinden istemeye karar verir.

Adnan Bey'in yine de evlenme konusunda endişeleri vardır. Kızı Nihal duygulu bir çocuktur ve tam yetişme çağındadır. Babasının yıllar sonra evlenmek isteğini nasıl karşılayacaktır? Adnan Bey kendi kendine bunları düşünürken, karısının ölümünden sonra çocuklarıyla dopdolu geçen son birkaç yıllık yaşamı ve anıları gözlerinin önünde canlandı. Nihal'in kardeşine olan bağlılığını, kızıyla yaptığı sohbetleri düşündü.

Yaşamı ve yapıtları

UŞAKLIGİL, Halit Ziya ★ Servetifünun romancılarından, 1866-27 Mart 1945, doğ. ve ölm. İstanbul ★ Altı yaşlarında Mercan Mahalle Mektebi'nde başladığı öğrenimine Fatih Askerî Rüştiyesi'nde devam etti (1873-1878), babasıyla İzmir'e gitti, orada kaldığı 15 sene içinde bellibaşlı olaylar, yabancı bir okulda okuması, arkadaşlarıyla Nevruz (1884) ve Hizmet (1886) gazetelerini çıkarması, İzmir Rüştiye ve İdadisi'nde öğretmenlik

Adnan Bey'in Bihter'le evlenmek istediğini, Peyker'in eşi Nihad Bey aileye bildirir. Firdevs Hanım ve kızları sandal gezisi yaparlarken Adnan Bey gelip Nihad Bey'le görüşmüştür. Bu haber, Adnan Bey'le rastlaştıkları sandal gezisinden sonra kendilerine ulaşmıştır. Firdevs Hanım, bu haber karşısında hem öfkelenmiş hem de biraz düş kırıklığına uğramıştır. Çünkü Adnan Bey'in ilgisini başka türlü yorumlamakta, daha çok kendisinin söz konusu olacağını düşlemektedir. Ayrıca böyle bir evlenme durumunda ikinci kez kayınvalde, ikinci kez anneanne olması söz konusudur. Bu da Firdevs Hanım'ı büsbütün çileden çıkarmıştır. Bihter'in yaşının küçük olduğu, daha doğrusu Adnan Bey'le aralarında çok yaş farkı olduğu da bir gerçektir. Oysa Bihter, kendinden çok yaşlı da olsa varlıklı bir adamla evleneceği için mutludur. Kendini Adnan Bey'in ailesi içinde, çocuklarla, ev halkıyla birlikte düşlemeye başlamıştır bile.

Adnan Bey'se evlenme düşüncesini çocuklarına, özellikle de Nihal'e nasıl açıklayacağını düşünmektedir. Yalıda, kendi yanında kalmakta olan yeğeni Behlûl ile Nihal arasında bir çatışma söz konusudur. Galatasaray'ı bitirmiş olan Behlûl aslında yaşamanın tadını çıkartan, çapkın ve kaygısız bir gençtir. Gerçekte Nihal'e karşı hesaplı ilişkiler içindedir. Adnan Bey kendi evlenme isteğini Nihal'le konuşmak ister. Bu arada kızına da bu evlenmeyi doğal karşılaması gerektiğini sezdirecektir.

Adnan Bey'in yalısında Nihal'in yaşlı mürebbiyesi Mlle de Courton da vardır. Behlûl her fırsatta yaşlı mürebbiyeye, Nihal'e sataşmakta, onların öfkelenmesinden nerdeyse haz duymaktadır. Nihal'in, babasındaki tedirginliği sezdiği akşam, yemekte yine Behlûl herkese sataşır. Adnan Bey, düşüncesini doğrudan doğruya kızına açamamış, durumu mürebbiyeye çıtlatmayı uygun görmüştü. Yemek sırasında Nihal, Mlle de Courton'un ve babasının garip suskunluklarından bir şeyler sezmeye çalışır.

Ertesi gün babasının çalışma odasına gider ve durumu anladığını belirten kısa bir konuşma yapar. Baba bu sırada kızının resmini yapmaktadır.

Mlle de Courton, Nihal'e bir anne kadar yakın olmak için elinden geleni yapmıştır. Ana olmak hazzını tadamamış olan yaşlı matmazel, bu özlemini gidermeye çalışmaktadır. Nihal'in annesinin ölüm döşeğindeki isteğini içten bir duyguyla kabul etmiştir; Nihal'e annesizliğini unutturacaktır. Gerçekten de Mlle de Courton elinden geldiğince Nihal'e yakın olmaya çalışır. Genç kızlığa adım atmış olan Nihal'in bütün huylarını iyi bilmektedir. Hırçınlıklarını, alınganlıklarını, babasına ve kardeşine karşı bağlılığını, çevresindekilerle olan ilişkilerini... Bülend'in eğitimiyle de matmazelin uğraşması uygun görüldüğü zaman küçük kızın yaşadığı ruh durumunu bugünkü gibi hatırlamaktadır.

Adnan Bey'in Bihter'le evlenme isteği ve düşüncesi artık yalıda bilinmektedir. Behlûl de eve bir "hanım"ın girmesinden yanadır. Kendisiyle sohbet etmeye gelmiş olan Nihal'e düşündüklerini söyler. Eve genç, zarif, güzel bir "anne" gelirse her şey değişecektir. Nihal, Behlûl'den yardım göreceğini sanırken, onun da evlenme düşüncesinden yana oluşu karşısında iyice sarsılır. Fakat Behlûl her zamanki şakalarıyla işi yumuşatmaya yeltenir. Genişbir çevresi ve ilişkileri olan Behlûl hiçbir şeye şaşmayan adamdır. Adnan Bey'in Bihter'le evlenme isteğine hiç şaşmamıştır. Dahası "Melih Bey takımı"ndan olma düşüncesi, çeşitli çapkınlık olanaklarını da beraberinde getirdiği için hoşuna gitmiştir.

Yalıda yaşayanlar arasında Beşir adlı bir Habeş çocuğu vardır. Bu genç çocuk Nihal'i büyük bir hayranlıkla sevmektedir. Bu umutsuz ve gizli aşk Beşir'i için için kemirmektedir. Küçükhanımın her fırsatta yardımına koşarak, bir dediğini iki etmeyerek bağlılığını göstermeye çalışmaktadır.

Evliliğin gerçekleşeceği günlerde yaşlı matmazelin de Nihal'den yana kaygıları artmaya başlar. Yalıdaki hazırlıklar, odaların yeniden düzenlenmesi, Adnan Bey'in yatak odasındaki değişiklikler Nihal'i etkilemektedir. Mlle de Courton, çocukları alarak on beş günlüğüne Ada'ya, çocukların büyük halasının yanına gitmeyi uygun görür. Böylece Bihter birden değişik

etmesi, Osmanlı Bankası'nda muhasip olarak çalışmasıdır. 1893'te Reji İdaresi'ne başkâtip olarak İstanbul'a geldi, Servetifünun topluluğuna girdi (1896), Meşrutiyet'ten sonra Darülfünun'da Batı edebiyatı okuttu. Sultan Reşad'ın (V. Mehmet) mabeyn başkâtibi oldu (1909-1912), sonra yine Darülfünun'a döndü, hükûmet tarafından görevle Fransa'ya (1913), Almanya'ya (1915) gönderildi. Cumhuriyet devrinde, 1905'ten beri oturduğu Yeşilköy'deki köşküne çekildi, gazetelerde (özellikle Son Posta'da) yazarlığına devam etti, anılarını yazdı. Bakırköy'de Kartaltepe Mezarlığı'nda oğlu Vedat'ın yanında gömülü ★ Tekniğinin kuvveti ve yarattığı roman diliyle yalnız Servetifünun topluluğunun değil, Cumhuriyet'ten önceki Türk edebiyatının en kuvvetli romancısı kabul edilen Halit Ziya, Fransız realist ve natüralistleri etkisinde; realist-psikolojik eserleriyle ün kazanmıştır. 20-25 kitapta toplanmış 150'den fazla hikâye, kitap halinde altı roman bırakmış olan; tiyatro, mensur şiir, hatıra, makale... ve başka türlerde telif tercüme altmışı aşkın eser sahibi bulunan Uşaklıgil, romanlarına konularını çokluk aydınlar çevresinden seçtiği halde, küçük hikâyelerinde halk tabakalarına inmiş, daha sade ve tabiî bir dil kullanmış, ama hepsine şiirli bir hava katmasını, sağlam bir yapı kurmasını bilmiştir ★ Başlıca eserleri — Romanları: Nemide (1892), Bir Ölünün Defteri (1892), Ferdi ve Şürekâsı (Ferdi ve Ortakları, 1896), Mai ve Siyah (1897), Aşk-ı Memnu (Yasak Aşk, 1900), Kırık Hayatlar (1924) ★ Hikâye kitapları: Bir Yazın Tarihi (1900), Solgun Demet (1901), Bir Şi'r-i Hayal (Bir Hayalin Şiiri, 1914), Sepette Bulunmuş (1920), Bir Hikâye-i Sevda (1922), Hepsinden Acı (1934), Aşka Dair (1936), Onu Beklerken (1935), İhtiyar Dost (1937), Kadın Pençesi (1939), İzmir Hikâyeleri (1950) ★ Oyunları: Kâbus (1918), Füruzan (adepte, 1918), Fare (adapte, 1919) ★ Anıları: Kırk Yıl (beş cilt, 1936, altıncı cilt: Saray ve Ötesi (üç cilt, 1940-1942, Bir Acı Hikâye (Tiran'da intihar eden oğlu Vedat'a ilişkin anılar, 1942) ★ Deneme ve yazıları: Sanata Dair (üç cilt, 1938-1955) ★ Halit Ziya'nın roman ve hikâyeleri birkaç kere basılmıştı, bu kez Nevzat Kızılcan tarafından günümüz Türkçesine uyarlanarak İnkılâp ve Aka Kitabevleri'nce yeniden yayınlanmaktadır (1973 ➡) ★ Halit Ziya üzerine tanıtma kitaplarından biri Varlık Yayınları'ndandır (Haz. L. Sami Akalın, 1953 vd.)

Behçet Necatigil
Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 10. Basım

bir ortamın içinde kalmayacak, bu evlilik konusuna bir türlü içi sinmeyen Nihal de düğün karmaşasından, ikircikli durumunun tedirginliğini yaşayan babasından bir süre uzak kalmış olacaktı. Çocukların Ada'da bulundukları süre içinde Adnan Bey onları hiç aramaz. Oysa daha önceki gelişlerinde arar, haber gönderir, isteklerini sorardı.

Adnan Bey çocukların yalıya dönmelerini geciktirmeye çalışıyordu. Oysa Bihter sabırsızdı. Bir an önce çocuklarla karşılaşmak, tanışmak istiyordu. Sonunda çocuklar Ada'dan döndüler. Bihter sırasıyla Bülend'le, yaşlı matmazelle tanıştı. Nihal sona kalmıştı. Genç kadın içten bir davranışla Nihal'i kucakladı. Genç kadının gülümseyişi, bakışı, tazeliği Nihal'i etkilemiş ve şaşırtmıştı. Bihter'in içten sözlerle sevgisini belirtmesi karşısında Nihal kötü bir rüyadan uyanmış gibi oldu ve rahatladı.

Odaların düzenleri değişmişti. Fakat yaşlı matmazelin odasının yerinin değişmesi, Nihal'in odasından babasının odasına geçilen kapının kilitli oluşu Nihal'i etkilemişti. Matmazel bu tür değişikliklerin doğal olduğunu söylemesine karşılık genç kız sararmış, düşüncelere dalmıştı.

●

Nihal'de babasına karşı bir çekingenlik uyanmıştır. Mile de Courton, genç kızdaki değişikliğin farkındadır. Nihal hep yalnız kalmaya, ortalıkta gözükmemeye çalışmaktadır. Fakat babası evden gidince yine eski durumuna dönmekte, Bihter'in yanından ayrılmamaktadır. Evlilik konusunda da çocukça düşüncelerden sıyrılmaktadır. Bihter'le yakınlaşmasına karşılık babasıyla onu birlikte görmeye tahammül edememektedir. Bu arada Bihter artık Nihal'in büyüdüğünü, çarşafa girmesi gerektiğini belirtir. Çarşaf giymek Nihal için önemli bir olaydır. Artık Bihter'le iyice senli benli olmuşlardır.

●

Nihal bir süre sonra babasıyla birlikte yine Türkçe dersleri çalışmaya başlar. Ne var ki baba ile kızın arasında o eski yakınlık yoktur. Tatsız geçen dersler Adnan Bey'in bir gece baş ağrısı bahanesiyle ertelenir ve bir daha da dersten söz edilmez.

●

Genç kızlık dönemine girmiş olan Nihal'in vücudunda ve ruhunda değişmeler başlar. Hırçınlıkları değişip başka bir görünüm almıştır. Behlûl de durumun farkındadır. Sataşmalarını sürdürmekle birlikte karşısında bir "küçük hanımefendi" bulunduğunu da belli etmektedir. Behlûl'ün tartışmalara yol açan münasebetsizliklerinde Bihter araya girerek Nihal'i korumaktadır. Beşir'in de bulunduğu bir çarşı gezmesinde Nihal'e çarşaf alınır. Sonra adetâ bir törenle Nihal çarşaf giyer. Behlûl bu olayı fırsat bilerek yine Nihal'e sataşır. Düşüncelerini, yenge dediği Bihter'e de onaylatmaya çalışır.

Bu arada, Adnan Bey'le Bihter'in birinci evlilik yıldönümlerine rastlayan bir günde bir kır gezisine karar verilmiştir. Firdevs Hanımlarla birlikte Göksu'ya gidilir. Behlûl bu gezide Peyker'e yaklaşmak niyetindedir. Çeşitli bahanelerle Peyker'in gönlünü çelmeye çalışır. Peyker de rahatsız olmamaktadır bu davranışlardan. Fakat Behlûl işi ileri götürüp, herkesin kendi âleminde olduğu bir sırada Peyker'i ensesinden öpmek ister. Peyker ciddileşir ve tam bu sırada Bihter uzaktan birden belirmiştir. Peyker, Behlûl'ü yanından uzaklaştırır ve şikâyetçi bir tavırla kardeşine genç adamın cüretkârlığını anlatır. Peyker'in iğneli konuşması Bihter'i rahatsız eder. Kır gezisi tatsızlaşmış gibidir. Firdevs Hanım, Behlûl'le sohbet etmekte, Behlûl'den çapkınlık hikâyelerini anlatmasını istemektedir. Nihal'se yaşlı mürebbiyesine içini dökmektedir. Babasına ve Bihter'e karşı duyduğu karmaşık duyguları anlatmaktadır. Bihter konusunda yanılmıştır. Başlangıçta Bihter'i seveceğini sanmıştır. Şimdi, Bihter'in, sevdiği her şeyi elinden alacağından korkmaktadır. Sonunda Nihal ağlamaya başlar. Küçük hanımın bu durumu zavallı Beşir'i fazlasıyla üzmektedir.

Yemek sırasında Behlûl yine çeşitli yollarla Peyker'e yaklaşır. Sonunda Peyker'i elde edeceğine inanmaktadır. Yemekten sonra Nihal çocukça bir hava içinde kardeşiyle oynarken bu kez

İKİ GÖRÜŞ

Selim İleri

"Aşk-ı Memnu", Tanzimat Fermanı'nın söz açmış olduğu bireylik imkânlarıyla birlikte düşünülmesi gereken, bireyliği bu imkânlar çerçevesinde irdeleyen bir romandır, diyebiliriz her şeyden önce. İmparatorluk, 'kullarına' can, mal ve namus güvenliği sağlayacağına söz veriyordu. Bu sözverişten yıllar sonra, büyük romancımız Halit Ziya, "Aşk-ı Mamnu"da sorunun âdeta bir çözümlemesine, açımlamasına girişir. Oysa saltanatını sürdüren, hâlâ ve yine, cemaat toplumunun töresi, yasalarıdır. Sözgelimi küçük Beşir için hiç de can güvenliği söz konusu edilemez. Sözgelimi mal güvenliği, sadece ve sadece mülkiyet hırslarının yoğunluk kazanmasına, bir gözü dönüklüğe yol açmıştır: Bihter'i Adnan Bey yalısına çeken, mal-mülk düşkünlüğüdür tepeden tımağa. Bunun gibi, namus da, ancak camaatin uygun gördüğünde korunaklılıkılınmaktadır: Kendi hayatını yaşamak istemiş Firtevs Hanım'a ve kızlarına iyi gözle bakılmaz. Oysa, unutmamak gerekir ki, Firdevs Hanım'ın serbest aşk yaşantısında, vücudunu satmak gibisinden bir durum sözkonusu değildir. Bu cephelerden yaklaşıldığında, roman, bireyin bizde henüz burjuva ahlâkıyla bile ayakta duramadığına işaret eder.

"Aşk-ı Memnu"un bir diğer özelliği, mekânın kısıtlanmasıdır. Dönemin toplumsal olgularından enikonu haberli olduğunu "Kırk Yıl" ve "Saray ve Ötesi" adlı nefis anı kitaplarından öğrendiğimiz Halit Ziya; eleştiri yasaklarıyla donanmış bir ortamda, topluma söylemek istediklerini bir iç mekân sorunu biçimde ele alır. Toplum, çekirdekleştirilerek, Adnan Bey yalısının dört duvarı arasına taşınmıştır sanki. Bu yalı içinde Osmanlı-Türk toplumunun bütün büyük kent yaşamasını çeşitli katmanlarla yakalarız. Yüzyıllara dayalı bir imparatorluk geleneğine karşın Adnan Bey ne kadar bey soyluysa, Melih Bey takımı da o kadar burjuvadır. Şakire Hanım'la kocası ne kadar emekçiyse, Bihter de o kadar 'Sultanî' eğitiminden nasibini almıştır. Özgürlüğün en küçük belirtisine rastlanmayan bir toplumsal yapıda roman gelişir.

Böylesi bir yapı, elbette, sağlıksız, duyarlık ve doğruluktan uzak ilişkileri ardında taşıyacaktır. Taşır da. Halit Ziya bütün aşkları birbirine yasak kılar. Adnan Bey'le Nihal'in bilinçaltına itili aşkları bir bakıma sonda mutlulu-

Bihter, yaşlı mürebbiyeye içini döker. Bihter, Nihal'e kendini sevdiremediğinin farkına varmıştır.

Dönüşte Behlûl yine Peyker'in gönlünü çelmeye uğraşır. Bu kez daha başarılıdır.

●

Bihter, gezi dönüşünün gecesinde yalnız kalmak ister. Odasında soyunup, çeşitli düşüncelerle pencerenin önünde dalmışken Adnan Bey içeri girer. Genç kadının huzursuz bir hali vardır. Kendisini öpmek isteyen kocasını yorgun olduğu bahanesiyle yanından uzaklaştırır ve tekrar yalnız kalır. Kocasına karşı duygularını çözümlemeye girişir. Bir yıllık ilişkilerinin dökümünü yapar. Adnan Bey'i bir dost, bir arkadaş, bir sığınak olarak sevmektedir. Aşk başka bir şeydir. Genç kadın bunu bütün benliğiyle duyuyordu. Gezi sırasında Peyker'in tavrını aklına getirdi ve Peyker'in "Ben kocama hıyanet etmek fikriyle evlenmedim" sözlerini düşündü. Böyle bir şey kendisi için de söz konusu olamazdı. Kocasını sevmesi gerekiyordu. Fakat bu nasıl olacaktı?

●

Bülend'in yatılı okula başlaması Nihal için yeni bir üzüntü nedeni oldu. Bülend'in okuldan dönüşünü sabırsızlıkla beklemeye başladı. Bülend hafta sonu gelince uzun uzun konuştular. Sonunda her gün birbirlerine iki, üç satırlık mektuplar yazmaya karar verdiler. Fakat mektupları her gün gönderemeyecekleri için saklayacaklar ve hafta sonunda birbirlerine vereceklerdi. Ev halkına da bu buluşlarını söylediler.

Yalının emektar hizmetçilerinden bazıları evin yeni düzeni içinde tedirgindiler. Beyin ve hanımın önemsiz sayılacak ihtarları, basit bir azarlama onlara dokunuyordu. Bu nedenle yavaş yavaş yalıdan ayrılmaya başladılar. Nihal durumu öğrenince derin bir üzüntüye kapıldı ve sevdiklerinin yavaş yavaş azalarak yalnız kalacağından korkmaya başladı. Sanki özellikle yalnız bırakılmak isteniyordu. Babasına durumu açınca Adnan Bey olayı pek önemser gözükmedi. Ayrıca Bihter'in, kendisi için çok iyi ve çok yakın bir yoldaş, bir arkadaş olduğunu söyledi. Nihal bu tavır karşısında büsbütün perişan oldu. Kendisini odasına attı.

Nihal'in bir süredir ortada gözükmeyişini merak eden yaşlı matmazel, genç kızı hiçbir yerde bulamayınca odasında aradı. Nihal yatağında sırt üstü uyuyor gibiydi. Mlle de Courton biraz dikkat edince Nihal'in bayg n yat-

ğa kavuşmuş görünse de, Bihter'in intiharı önlerinde bir sorgudur. Ortada Abdülhamit yoktur. Ama varlığını dalma hissederiz. Romanda herkesin susması istenilmiştir handiyse. İttihat ve Terakki'nin öncülleri için hiçbir göstergeyle karşılaşmayız. Ne var ki, yalıdaki kaynaşma, içsel huzursuzluk bir şeylerin patlak vermek üzere olduğunu boyuna duyumsatır. Geleceğin kaygılarından söz açılmamıştır. Bununla birlikte, kişiler arasındaki yasak aşklar, hem toplumsal özgürlüksüzlüğü yansıtır, hem de kararmakta olan gelecek çevrenlerini. Bireyin psikolojisi üzerine kurulmuş sanısını uyandıran bu soylu yapıt, ikincil bir dille, satır aralarına kendi gününün toplumsal genel görünümünü işler.

"Aşk-ı Memnu" gerek yazınsal seçimleri, gerekse çözümleme ve açımlama tutumuyla öncü bir romandır. Ne var ki, öncülüğü, ancak ve ancak, yayımlanışından elli altmış yıl sonra anlaşılabilmiş, günümüz romancıları üzerinde etki uyandırmıştır.

Ahmet Oktay

Romanın bir ayna oluşuna ilişkin eğretilemeyi, Pierre Macherey yaklaşık olarak şöyle yorumluyor: "Bir aynadır roman, ama gerçeği olduğu gibi yansıtmayan kırık bir ayna."

Buradan bakıldığında, yazınsal anlamdaki ilk romancımız sayılması gereken Halit Ziya Uşaklıgil'in de bize, ait olduğu dünyanın ancak belli bir bölümünü yansıtabildiğini söylemeliyiz. Kuşku yok...çöküş döneminin ürünüdür Halit Ziya. Ne var ki, bütün eleştirelliğine rağmen, son kertede, içinde doğup büyüdüğü, birey olarak biçimlendiği o dünyanın parçası'dır. Bu yüzden de ister istemez, duyarlığının ve davranışlarının bir yanıyla o dünyanın içinde'dir, oraya bağlıdır. Başka bir söyleyişle, ideolojik açıdan dönemini aşabilmiş değildir. Güzelliği ve önemi buradan gelir zaten. Ahmet Cemil'in "Mai ve Siyah"ın bitiminde yer alan sözleri, Halit Ziya'nın tüm yapıtları için geçerlidir: "Zavallı, hırpalanmış, ezilmiş yaşam."

Uşaklıgil, dikkatini çöküş dönemi toplumunun üst katlarına çeviriyorsa, bunun nedeni orada yaşıyor olmasıdır. Bir de aydınlar arasında. İki büyük romanı, "Mai ve Siyah"la "Aşk-ı Memnu", sınıfsal tabanını yitiren bu kesimlerin yaşamını sergiler. Ama yanılmayalım. Sayfalarda Halit Ziya'nın sözleriyle "Hususi ve zatî bir hayatları" olan kişilerin ve sergilenen dünyanın, gerçekte karşılıkları yoktur. Bunların tümünün kurmaca olduğunu özellikle vurgular romancı... "Hiçbiri birtakım kişilerin benzeri değildir. Ama genel toplamıyla birçok kişilerden eğretilenmiş, dağınık eczadan birleşen varlıklardır. Doğruluğu da bundan ibarettir" (vurgulama benim).

Gerçekle kurmaca arasındaki dolayımı hâlâ yeterince göremeyen romanı bir toplumsal inceleme sayan romancılarımız olduğu anımsanırsa, Halit Ziya'nın 1940'lara ait sözlerinin önemi daha iyi anlaşılır. Onun romanlarında duyumsanan üzünç ve kötümserlik, hiç kuşkusuz gerçek dünyada egemen olan üzünç ve kötümserliğin ürünüdür. Ama ne Adnan Bey ya da Behlül, ne Ahmet Cemil ya da Hüseyin Nazmi, sokakta rastlayabileceğimiz kişilerdir. Kişiler de, konaklar da, akşam toplantıları da hep yapıtta vardır.

Yaşam kendi kendisinin taklidi olmadığı gibi, yapıt da yaşamın taklidi değildir. Yapıt, başka bir yaşamdır. Nitekim Ahmet Cemil, "mai gece" ile "siyah gece" arasında geçen yaşamında iki şeyi önemser: Lamia ve yapıtı. Bir yanından bakıldığında asıl hesaplaşmasının yapıtıyla olduğu söylenebilir. Yapıtıdır yenik düşen. Nitekim onu ateşe verirken şöyle der: "Düzmece şeyler."

Halit Ziya'nın romanlarından çıkarabileceğimiz öncelikli bir ders şu dur sanıyorum: Gerçeği hiç önemsemeyen yapıt gibi, gerçeği çok yakından gösteren yapıt da düzmece olabilir.

tığını anladı. Bir süre uğraştıktan sonra Nihal'in kendine gelmesini sağladı. Nihal, yaşlı mürebbiyesine olup bitenleri anlattı ve babasının artık kendisini sevmediğini söyledi.

Bu olaylı haftanın sonunda Bülend eve geldiğinde, bir hafta içinde okulda yazdığı mektupları ablasına okudu. Nihal, evdeki durumu bu arada Bülend'e söyledi. Bülend de bu olay karşısında ilgisiz kalmıştı. Nihal, beklemediği bir tepkiyle karşılaşınca kırıldı ve kardeşine yalan söyleyerek kendisinin hiç mektup yazmadığını anlattı.

●

Aylardan ocaktır ve dışarda kar yağmaktadır. Bihter, Behlûl'e ısmarladığı şekerleri alıp almadığını sormak için genç adamın odasına girer. Behlûl şekerleri unutmadığını söyler ve masanın üzerinden şeker kutusunu alırken yere bir yığın resim düşer. Bunlar kadın resimleridir. Bihter, Behlûl'ün çapkınlığını alaya alır gibi konuşur. Birlikte resimlere bakarlarken iyice yanyanadırlar. Yanan sobanın sesi ve alevlerin kızıllığı loş odayı doldurmaktadır. Behlûl bu fırsatı değerlendirmek ister. Fakat Bihter dikkatli ve çekingendir. Dahası bu odaya girerken yanlış bir davranışta bulunduğunu bile düşünmemiştir. Behlûl genç kadını zayıf yerinden yakalayarak sevgiden söz eder. Bihter, elinde olmayarak kendini bırakmaktadır.

●

Behlûl, bir düş evreninde olup bitmiş gibi geçenleri düşünüyordu. Az önce Bihter burada, kendi odasında ve kendi kollarının arasındaydı. Belki içten içe arzuladığı ama beklemediği, ummadığı bir ilişki... Bir süredir elde etmeye uğraştığı Peyker'in yerini Bihter almıştı. Bu ahmak kadına, Peyker'e olup bitenleri anlatmalıydı. Böylece öc almalıydı. Behlûl'ün kendi aşk serüvenlerini anlatmak adeti de vardı. Fakat bu ilişki başka türlüydü. Bu karmaşık düşünceler içinde yemeğe inmeyi göze alamadı. Ayrıca Adnan Bey'le karşılaşmak da istemedi.

●

Bihter de kendini suçlu hissediyordu. Hastalanmış gibiydi. Tam anlamıyla Firdevs Hanım'ın kızı olmuştu sanki. Kocasının, Nihal'in, dahası Peyker'in yüzüne nasıl bakacağını düşünüyordu. Peyker kendisini korumasını bilmişti. Durmadan bir suçlu arıyor, dahası Adnan Bey'i bile, Firdevs Hanım'ın kızıyla evlenmeyi göze almış bir adam olarak kendi kendine suçluyordu. Her sabah olduğu gibi kocasını öpmesi ve bu öpüşten sonra hiçbir şey olmamış gibi davranabilmesi Bihter'i şaşırtıyordu. Bir yandan yaptığı hatadan, işlediği günahtan utanıyor, bir yandan yaptığını bir hata, bir günah gibi görmüyordu.

Evin içinde herkesin sırrını bildiği sanısına kapılıyor, Belhûl'le bir arada olmaktan kaçınıyor, en küçük bir gülümsemeye, bir söze alınıyordu. Behlûl ise, çapkın erkeklere özgü bir umursamazlıkla hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. İlk günahı işleyen kadının içine düştüğü ruh durumunu çok iyi bildiği için Bihter'in üstüne gitmiyordu. Bu bir oyundu aslında. İlgisizliğin kadınları böyle durumlarda etkilediğini çok iyi biliyordu.

●

Bu olaydan bir süre sonra Behlûl Nihal'e yakında yapılacak bir akraba düğününe Japon kızı kıyafetiyle gitmesinin çok hoş olacağını söyler. Nihal de Behlûl'ün bu önerisini kabul eder. Düğün, Firdevs Hanım'ın teyzelerinden birinin kızının düğünüdür. Elbise konusunda görüşmek üzere Bihter ve Nihal, Firdevs hanımlara giderler. Behlûl de peşlerindedir. Evde Behlûl, Nihal'le, Peyker'le, dahası Firdevs Hanım'la yakından ilgilenir. Bihter bu durum karşısında büsbütün perişan olur ve böyle bir adamla ilişki kurduğu için kendinden nefret edecek duruma gelir.

Yalıya dönüşlerinde Behlûl konuşmak istediğini ileri sürerek Bihter'i kendi odasına çağırır. Bihter odaya girmemekte diretirse de Behlûl, neredeyse çekerek genç kadını içeri alır. Bihter bir iskemleye yığılarak hırsından ağlamaya başlar. Behlûl genç kadını sakinleştirici sözlerle avutur ve kendisini sevdiğini söyler. Sonunda Bihter'i sevgisine inandırır. Artık genç kadın da sevgiye dayandığına inandığı bu ilişkiden acı duymamaktadır. Yalının içinde kaçamak ve anlamlı bakışmalar, ancak kendileri için bir sır taşıyan küçük konuşmalarla ilişkilerini sürdürürler. Bihter, Nihal'in kendisine uzak durmasından memnundur. Ayrıca genç kızdan korkmaktadır. Behlûl bu korkuyu kıskançlık olarak yorumlamaya kalkar. Behlûl bir gün Bihter'den geceyi birlikte geçirmelerini ister. Bütün bir geceyi Bihter'in odasında geçireceklerdir. Bihter bu isteğe önce şiddetle karşı koyar. Fakat sonra düşüncesini değiştirir: Geceyi Behlûl'ün odasında geçirmelerini önerir. Böylece Bihter sevdiği adamın iyice mahremiyetine girecektir. Ne var ki bu kaçamak gece buluşması bir türlü gerçekleşmez. Behlûl her fırsatta gözleriyle "Yine gelmediniz!" sorusunu sorar.

●

Düğün hazırlığı için Firdevs Hanım ve Peyker, elbise kutularıyla yalıya gelirler. Bu düğün hazırlığının curcunası içinde Bihter bir fırsat yakalayarak Behlûl'ün odasına gidebileceğini düşünür. Nihal, düğün için giyeceği Japon kıyafetinden, herkesçe pek gülünç bulunduğu için vazgeçmiştir. Herkes düğün için giyeceği elbiseyle uğraşırken, Behlûl bir fırsatını bularak Bihter'le yalnız kalır. Bihter dikkatleri çekmemek için genç adamı yanından uzaklaştırırken "Yarın gece..." diye de buluşma sözü verir. Herkes hazırlanır ve düğüne gitmek üzere yola çıkılacakken Bihter kaybolan çantasını bulmak için geride kalır. Behlûl de yanındadır. Verilen sözün tekrarlanmasını ister gibi Bihter'i zorlar ve bu arada öper. Bihter, genç adamın elinden kurtulup öteki kadınlara yetişmek için telâşla yürürken Mile de Courton'un oda kapısının kapanmakta olduğunu görür. Kuşkulanacak bir şey olmadığını düşünür.

●

Düğünün ertesi gecesi Bihter, el ayak çekilince sessizce Behlûl'ün odasına gitti. Bihter aralarındaki yabancılığı ve soğuk havayı gidermek için Behlûl'den bütün aşk serüvenlerini kendisine anlatmasını istedi. Behlûl, kendisinin yalnızca adı çıkmış biri olduğunu, hayatta hiçbir kadını sevmediğini söyledi. Genç kadının ısrarı karşısında gülünç aşk serüvenleri anlattı. Bihter, hep genç adamın kendisine karşı duyduğu aşkı öğrenmek istiyordu. Behlûl inandırıcı sözlerle sevgisini anlattıkça Bihter mutlu oluyordu. Odasına dönme zamanı gelince yeniden korku ve telâşa kapıldı ama kimseye görünmeden odasına dönmeyi başardı.

●

Düğünde Nihal şaşkına dönmüştü. Kendisi için değişik bir çevreydi. Bir ara gelinle ahbaplık etti. Bir ara Behlûl'den söz açıldı. Kendisine evlenme konusunda düşündükleri soruldu. Nihal bu konuşmalara bir anlam veremedi. Yalıya dönüşünde babasıyla eskisi gibi yakın olmak arzusu içindeydi. Sabahleyin babasının yanına gitti. Baba kız bir süre konuştular. Nihal, babasının yaşlanmış olduğunu farketti. Adnan Bey de kızına evlenme çağının geldiğini söyledi. Fakat Nihal, evlenme düşüncesine kesinlikle karşı çıkıyordu: Asla... Oysa Adnan Bey bu kesin tavrı hoşgörüyle karşılayarak günün birinde genç kıza evleneceğini söyledi. Dahası, baba ile kız arasında bu evlilik tartışması şaka yollu bir iddia konusu bile oldu.

●

Bir süre sonra Nihal ile Bihter ara-

sındaki uzaklık düşmanlığa dönüşür. Genç kız Bihter'e cephe alır ve çeşitli bahanelerle de bunu açığa vurur. Bihter'in Nihal ile Bülend'in odalarını ayırmak gerektiği düşüncesine Nihal karşı çıkar. Bülend büyümüştür ve ayrı odada yatması da uygundur. Fakat Nihal bunu bir sorun haline getirir. Haksız olduğunu anlamasına karşılık Bihter'den özür dilemez. Adnan Bey kızıyla karısı arasındaki zıtlaşmalara ve çekişmelereseyirci kalmaktadır.Nihalbu didişme içinde bitip tükenirken ölmüş annesinin anılarına sığınır, avunmak için piyanosunun başına geçip saatlerce çalışır.

●

Bir gün Firdevs Hanım'ın yalıya gece yatısına geleceği haberi yayıldı. Nihal bu kadının yalıya gelmesini istemiyordu. Behlûl bu konuda Nihal'i yumuşatmaya çalıştı. Nihal'i kendi odasına alarak genç kızla uzun uzun konuştu. Hırçınlığıyla herkesi mutsuz ettiğini anlattı.

●

Bir kış sabahı Nihal uyandığında bahçeden gelen neşeli sesler duyar. Pencereden bakar: Babası,Behlûl, Bülend, Bihter ve Beşir bahçede kar topu oynamaktadırlar. Nihal de hemen bahçeye iner. Neşeyle biten bu oyunun sonunda Nihal beklemediği bir haber duyarak yeniden kedere boğulur: Mlle de Courton da memleketine dönmek üzere yalıdan ayrılmaktadır. İzin için Nihal'in gönlünü yapmak da babasına düşer. Genç kız bu üzüntülü döneminde Behlûl'den yakınlık görür. Behlûl, Nihal'le dost olmak istemektedir.

Behlûl, zamanla Bihter'den bıkmaya başlar. Önceleri bu kadını gerçekten sevdiğini sanmıştır. Kış biterken, yaşadığı çapkınlık hayatını özlemekte olan Behlûl de çeşitli bahanelerle yalıdan uzaklaşmaya bakar.

●

Nihal, yaşlı mürebbiyesini de kaybedeceğini anlayınca ne yapacağını bilemez bir duruma gelir. Piyanosuyla avunurken birden fenalaşır ve kendinden geçer. Beşir, küçükhanımın peşinde bir gölge gibi dolaştığı için hemen Nihal'in yardımına koşar. Nihal bu olayın duyulmamasını, aralarında kalmasını ister. Beşir, mutlu ve aynı zamanda ızdırap çekmektedir. Kendini tutamaz Nihal'in dizlerine kapanarak ağlar.

Adnan Bey kızının çektiği acıların ve katlandığı işkencelerin farkındadır. Ayrıca karısının sevgisinden de kuşku duymaktadır. Yalıdan ayrılanlar için neden olarak Bihter gösterilmektedir. Mlle de Courton'un gidişinde de Bihter'in etkisi söz konusudur. Bu arada Behlûl de yalıdan uzaklaşmak için Bihter'i bahane eder. Adnan Bey bir sırasını getirerek Behlûl'ün de gidip gitmemesi konusunda Bihter'in düşüncesini sorar. Behlûl giderse Bihter memnun olmayacaktır... Adnan Bey bunu sezmektedir.

●

Yalıda kimse yoktur; Bihter yalnızdır. Adnan Bey, Nihal ile Mlle de Courton dışarı çıkmışlardır. Behlûl de yoktur ve akşam dönüp dönmeyeceği belli değildir. Bihter kendi kendine düşüncelere dalar. Behlûl'ün odasına girerek bir süre dışarıyı seyreder. Gece olmuştur ve Mlle de Courton eve dönmüştür. Behlûl'ün kitaplarını geri vermek için onun odasına gelen yaşlı mürebbiye karanlıkta Bihter'le karşılaşır. Bihter, böyle bir karşılaşmanın kendisi için büsbütün kuşku uyandırıcı olduğunun farkındadır.

●

Behlûl üç gün sonra yalıya döner. Mlle de Courton gitmiştir. Firdevs hanım yalıda konuktur. Behlûl yine Nihal'le sıkı fıkı olmaya çalışmaktadır ve Bihter de bunun farkındadır, Firdevs Hanım bu arada Behlûl ile Nihal'i evlendirme sevdasına düşer. Yaşlı kadınla Behlûl arasındaki bu konuşmayı Beşir de duyar. Ayrıca Firdevs Hanım bu düşüncesini Bihter'e de açmış ve Firdevs Hanım'a göre genç kadın bu düşünceyi pek uygun bulmuştur...

●

Behlûl ile Nihal lâtife yollu nişanlı ilan edildiler. Adnan Bey de onlara "Nişanlılar!" diye takılıyordu. Bütün bu olup bitenlere karşılık Bihter ile Behlûl'ün ilişkisi sürüyordu. Nişan konusu Bihter için bir şaka olmaktan çıkmıştı. Genç kadın Behlûl'ü kaybetmek korkusu ve kıskançlık duygularıyla huzursuzdu. Fakat Behlûl'ü artık elinde tutamayacağını da anlıyordu.

●

Nihal bir ara Beşir'in durumunu iyi görmez; gerçekten Beşir hastadır. Nihal, Beşir'in sağlığına kavuşması için elinden geleni yapar. Dinlenmek üzere halasının yanına Ada'ya giderken Beşir'i de götürür. Fakat Beşir'in hastalığı sürmektedir. Nişan konusunu hala da duymuştur. O da bu evliliği uygun görmektedir. Behlûl de Nihal'i görmek için Ada'ya gelir. Birlikte yaptıkları gezintide genç adam genç kız birbirlerine daha da yaklaşırlar. Beşir'in hastalığı artar ve Beşir yatağa düşer. Ada'dan bir an önce gitmelerini istemektedir küçükhanımından. Fakat Beşir hasta yattığından Nihal bir iki gün sonra dönmek üzere Ada'dan ayrılıp yalıya gitmek isterse de Beşir hasta peşine takılır. Yalıya dönüşünün nedeni Behlûl'e Firdevs Hanım tarafından yazıldığını sandığı bir pusulaydı. Bu küçük kâğıt parçası bir sırrı açığa vuruyordu: Bihter, Nihal'in bütün sevdiklerini elinden aldığı gibi Behlûl'ü de alacaktı. Behlûl'le Bihter'in arasında bir şey vardı. Bihter'le bir örnek nefti çarşafını giydiği günlerde Behlûl'ün iki kadını birbirine karıştırıp söylediği sözler de şimdi Bihter'in belleğinde bir anlam kazanıyordu. Genç kız ölmek istiyordu.

●

Yalıya gelişinde herkes şaşırdı. Nihal herkese yakın davranır. Behlûl'ün yalıda olması gerekmektedir ama Behlûl günlerdir yalıya uğramamıştır. Beşir'in hastalığı herkesi üzmekte ve meşgul etmektedir. Bir süre sonra yalıya dönen Behlûl bir fırsatını bulup Bihter'e Nihal'in her şeyi bildiğini anlatırken Beşir de kendilerini gizlice dinler. Nihal de bu konuşmanın üzerine gelir ve bayılır. Nihal'i hemen odasına götürürler. Adnan Bey kızının başındadır. Herkesin çıkmasını ister ve odada kızıyla yalnız kalır. Fakat eşikte biri vardır: Beşir... Beşir, Adnan Bey'e bütün duyduklarını ve bildiklerini anlatır. Adnan Bey şaşkına döner ve Bihter'i bulmak için odadan çıkar.

Bihter artık dönüşü olmayan bir yola girdiğini anlamıştır. Behlûl'ü bir yana itip odasına koşar ve kapıyı sürmeler. Artık ölümle hayat arasında bir seçme yapmak zorundadır. Az önce kocasının odasına uğrayarak eline aldığı küçük silahı kendine çevirdi. Bu silahı kendisi almasaydı kuşkusuz kocası alıp peşinden gelecekti. Gelmişti de... Adnan Bey "Açınız!" diye haykırarak oda kapısını zorluyordu. Bihter'in bileği kendiliğinden büküldü, silahın karanlık ağzı, aşk yarasıyla sızlayan yüreğine doğru döndü...

Nihal bir süre hasta yattı. İyileşmesi için yalıdan uzaklaşması, bir süre dinlenmesi gerekiyordu. Ada'ya gittiler. Yine eskisi gibi baba kız birlikte gezintilere çıkıyorlar, sohbet ediyorlardı. Bihter'den ve Behlûl'den hiç söz etmemeye çalışıyorlardı. Kış başına doğru yalıya eski sakinlerinden çoğu geri dönecekti. Mlle de Courton bile... Yalnız Beşir hiçbir zaman geri dönmeyecekti. Yaşamak için baba kız birbirlerine muhtaçtılar. Hep birlikte olmaları gerekiyordu.

— Beraber, hep beraber, yaşarken ve ölürken...

Romandan alıntı

LÂKİN bu gece ne oluyordu? Bu mücadele ile alınan buse o boğuşmak suretiyle kadınlığından hemen cebr ile gasp edilen aşk sadakası, bu koca, evet onu birden üşütmüş idi. İşte şimdi üşüyordu fakat inşirah veren, onu safalı dalgalarla saran bir üşümek değil, hasta eden, ıztırap veren bir üşümekle üşüyordu.

Bu gece şu dakikada onu âdeta bir ıztırap vererek tahakkuk eden bu hakikat tâ izdivacının mukaddemesinde başlamış idi. Bu adamın ilk buse temasında, bütün gençlik garamının emellerini almak için haris buselerle yüzüne gözüne sürünen dudaklarında cismaniyetin bir isyaniyle titremiş, bir âsap lerzisi içinde bu izdivacın kendisi için hep böyle titretecek dakikaları olacağını hissetmiş idi. Bunlar öyle dakikalar idi ki, her türlü muhakeme metanetine, kalb azmine karşı mağlûp eder, gittikçe haşin manası teeyyüd eden lerşizlerle vücudunu sarsardı. Onun kollarının arasında gözlerini kapamak, kendisini ve onu görmemek, bu muaşaka saatlerini onunla beraber yaşamamak isterdi. Hayır, istemezdi; bunun tersine isterdi ki, ona vücudunun gençliği ile beraber kalbinin emellerini de versin. Fakat kendisini bundan meneden bir şey vardı; öyle bir şey ki, onun kollarının arasında iken bütün vücudunda bir kaçınmak, bir erimek, hemen orada, o dakika için ölmüş bulunmak ihtiyaçlarını uyandırırdı. Buna galebe edemiyordu. Bir müddet bu hissi tahlil etmemek, bu titreyişlerin altında saklanan müthiş hakikatı görmemek istedi. Bu muaşakalardan kırılmış, güya tazeliğinden bir şey eksilmiş, hayır, öyle değil, daha doğrusu kirlenmiş bir çiçek pejmürdeliği duyarak çıktıkça düşünmemek için vücudunu, zihnini susturmaya çalışırdı. Lâkin onun buselerinden kalan tırmalıyıcı eserler, hele dudaklarının yanında bir köşe vardı ki, sanki sızlardı. Sonra bu muaşakaların hummaları arasında verilmiş buselerden kendi dudaklarının aşk sadakasından onda günlerce üşüyen bir şey kalırdı.

BU muaşaka ezasını burada, bu odada hissederdi; buradan başka yerlerde teati edilen buseler onun için bir dostluk samimiyeti manasından başka bir şey kesb etmezdi; lâkin burada onunla yalnız kalıp ta ona, sade bir dost değil, hayatının bütün aşk kitabı beraber okunacak bir koca nazariyle bakmak lazım gelince ürkerdi. Onun dostuydu, evet bu adam için kalbinde derin bir hürmet, hatta bir muhabbet vardı. Lâkin onun bütün ruh teslimiyetiyle karısı olamıyordu. Bu odadan başka yerlerde onu seviyordu. Beraber gezerken, aşağıda o küçük odada otururken, hatta onun odasında, evet, şu yanı başlarındaki odada, Bihter'de bir sokulmak, onun mümkün mertebe yakınında bulunmak hevesleri uyanırdı. Arada bir ya başını omuzuna kor, ya bir çocuk sokulganlığıyla dizine yatardı. Bütün izdivaç hayatı böyle geçseydi, onu lekesiz, ârızasız bir muhabbetle sevecekti, mesut olacaktı. Lâkin ondan fazla bir şey, muhabbet değil, aşk isteniyordu; ve kendisini tamamiyle haksız, insafsız bulmakla beraber, bu aşkı veremiyordu. O zaman bu aşk, bu verilmeyen aşk, kendisinden mukavemet olunamayan bir hakla alındıkça, vücudundan, kalbinden bir şey gasb edilmiş zanneder, ağlamak, feryad etmek, ıztırabından kıvranmak isterdi. Demek, kendisi için izdivaç bu idi, aşk bundan ibaret olacaktı; her zaman, her zaman ondan böyle cebr ile aşk alınacaktı; ve o, ruhunun asıl aşkını vermiş olmayacaktı; asıl ruhuna tasarruf edecek bu buse dudaklarını araştırıp bulmayacaktı; kendisini üşüten bu buselerden başka bir şey görmeyecekti, hep böyle olacaktı, her zaman her zaman...

Artık itiraf etmeliydi. İşte bir seneden beri bu hakikatı görmemek için lüzum görülen mücadeleler onu daha ziyade yormuş, daha ziyade ezmiş idi; evet, itiraf etmeliydi, hep böyle olacaktı.

BU gece, işte aralık kapının anahtarını çevirdikten sonra karanlıkta, hareket etmeden, bu aşk odasını dolduran zulmetlere bakarak, güya bu siyahlıklarla bütün hüviyeti dolarak, düşünmeksizin bu hakikatı her vakitten ziyade vuzuh ile söyletti. Bu dakikakaya kadar o hakikat ne söyleyeceği anlaşılan, fakat söylemesine müsaade olunmayan bir ses hükmünde idi; bu gece, şu dakikada artık müsaade olundu: Evet, hep, hep böyle olacaktı. İşte bu karanlık muaşaka hücresi... Ne bir şeffaf ufuk, ne bir parlak hande, ne bir uçan bulut parçası, hiç, hiç, hatta hafif bir ziya, donuk bir kandil bile olmayacaktı, siyah, mümkün olabildiği kadar siyah bir gece. O, bu karanlıkların içinde bir haşyet lerzişile titreyerek, okşayıcı temaslarile inşirah veren serinlikler duyarak değil, sanki bu karanlıklardan yağan siyah kar parçalarının tırmalayan temaslarıle üşüyerek bütün gençliğin garam açlığını azim, boş bir siyah uçuruma gömecekti; hep, hep... böyle olacaktı.

Demek, bu izdivaç, o kadar arzu edilen, tahakkukuna o kadar çalışılan bu izdivaç işte şu karanlık şeyden ibaretti. Şimdi bu izdivacın meziyetlerini teşkil eden şeyler, o genç kızlık yatağının üzerinde bir kavsi kuzah açan mücevherler, kumaşlar, ziynetler hep bir avuç hulya külleri şeklinde odanın karanlıklarına serpiliyor, dağılıyordu.

Hemen oraya yataklığının yanında alçak yer iskemlesine oturmuş, dirseğini dizine dayayarak, başı elinde düşünüyordu. Şimdi bu izdivacın bütün fena cihetlerini küçük küçük hiçlerden terekküp ederek onu sıkacak bir mecmu teşkil eden şeyleri kendi kendisine sayıyor; artık bir kere o hakikatı söyledikten, kendisinin bahtı kötü bir kadın olduğuna karar verdikten sonra, ona kuvvet verecek, süsleyecek daha ziyade faciaya benzetecek, sebepler bulmaya çalışıyordu.

HER şeyden evvel bu evi düşünüyordu. Bu ev onundu, bir vakitler önünden geçtikçe pencerelerinden tantanasını hissettiği bu koca yalının işte tek hakimesiydi. Evet, fakat buraya tasarrufunda bir noksan hissediyordu, açıkça tayin olunamayan, lâkin her zaman duyulan bir nokson vardı ki, evi ona ait bir şey olmaktan menediyordu. Anlıyordu ki, henüz görülmemiş köşelerinden mahalleri tebdil edilememiş eşyaya kadar, yüzlerini görmeksizin kendisini sevmediklerini anladığı uşaklardan bütün harem halkına kadar bu evde ona karşı bir yabancılık, hatta bir adavet vazı işrap eden manalar vardı. Evin ruhu ondan kaçıyor gibiydi. Kendisini kocasına bütün benliğiyle vermekten meneden şeye benzer bir mana vardı ki, bu evle kalbinin arasına sahte bir busenin soğukluklarını koyuyordu.

Yavaş yavaş eve tasarruf hakkını teyit etmiş idi. Şimdi bütün anahtarlar elinde idi. Yatak takımlarına, kilere, bir evde bütün saklanarak tutulan şeylere doğrudan doğruya nezaret ediyordu; onlarla başka bir vasıtanın müdahalesine müsaade etmeyecek kıskançca münasebetleri vardı, lâkin belinde ince bir zincirle şakırdayarak sallanan bu anahtarların arasında asıl evin ruhunun anahtarı eksik idi.